

ANDRZEJ EDWARD JASIŃSKI

(1932–1980)

Andrzej Edward Jasiński urodził się 31 października 1932 w Strudze koło Warszawy jako syn Bolesława i Gabrieli, nauczycieli. Szkołę podstawową rozpoczął w Strudze. Po zakończeniu drugiej wojny światowej i powrocie ojca z obozu jenieckiego, rodzina przeniosła się na Warmię i tutaj ukończył szkołę podstawową. Do szkoły średniej uczęszczał w Olsztynie, a następnie w Biskupcu Reszelskim, gdzie zdał maturę (1951) i ukończył Państwowy Kurs Nauczycielski. Po śmierci ojca przeniósł się do Warszawy i podjął pracę jako laborant w byłym Państwowym Muzeum Zoologicznym w Warszawie. Tam pracował do września 1952 roku. Następnie wyjechał do Krakowa i złożył egzamin wstępny na Wydział Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego. W czasie studiów poznał swoją przyszłą żonę Eugenię Filipek, z którą wziął ślub w 1955 roku. Z małżeństwa tego urodził się syn Artur (1956), późniejszy ceniony architekt i córka Beata (1965), lekarka.

Po ukończeniu studiów i otrzymaniu dyplomu magistra biologii w roku 1956, profesor Teodor Marchlewski zatrudnił go w charakterze asystenta technicznego, w Katedrze Ewolucjonizmu, gdzie A. Jasiński awansował kolejno na stanowisko asystenta i starszego asystenta (1957-1960). W zakładzie T. Marchlewskiego A. Jasiński pracował nad wywoływaniem zmian nowotworowych w skórze myszy działając na ich skórę terem. Równocześnie doskonalił metodę otrzymywania płytek metafazowych z jąder myszy, celem analizy chromosomów. Badania i problematyka badawcza uprawiana w Katedrze Ewolucjonizmu nie odpowiadała A. Jasińskiemu, który był zdecydowanym morfologiem i łąnął do Zakładu Anatomii Porównawczej. Dzięki usilnym staraniom z jego strony, jak również za obopólną zgodą profesorów, Z. Grodzińskiego i T. Marchlewskiego, A. Jasiński przeniósł się w roku 1961 do Zakładu Anatomii Porównawczej.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

W Zakładzie Anatomii Porównawczej, pod okiem profesora Zygmunta Grodzińskiego, Andrzej Jasiński mógł rozwijać swoje umiłowane badania nad morfologią kręgowców, rozpoczęte jeszcze w roku 1955, badaniami nad angioarchitektoniką mózgu pstrąga tęczowego (praca magisterska). Wkrótce, z pasją przystąpił do badań nad topografią naczyń krwionośnych w tkance mózgowej ryb. A. Jasiński był człowiekiem zdyscyplinowanym, bardzo dobrym obserwatorem i precyzyjnie potrafił śledzić zawiłany przebieg poszczególnych naczyń krwionośnych w tkance mózgowej ryb. Dzięki dużym umiejętnościom rysunkowym wiernie odtwarzał topografię naczyń krwionośnych bez pomocy aparatu fotograficznego, który w tym przypadku był mało przydatny. Rezultatem zimnych badań angioarchitektonicznych było otrzymanie przez Andrzeja Jasińskiego, w roku 1962 stopnia doktora i zatrudnienie na stanowisku adiunkta (1963).

Zainteresowania A. Jasińskiego nie ograniczyły się jedynie do układu krwionośnego mózgu, ale rozciągnęły się na inne narządy, a przede wszystkim na gruczoły dokrewne, głównie na przysadkę mózgową ryb. Ta problematyka została później rozwinięta w kierunku neurosekrecyjny, który A. Jasiński uprawiał w szerokim aspekcie porównawczym. Analiza topografii naczyń krwionośnych mózgu, analizowana porównawczo, przyniosła dla nauki wiele nowych odkryć. Przeprowadzając badania unaczynienia mózgu ryb, A. Jasiński z rozmysłem dobierał gatunki należące do różnych jednostek systematycznych, o różnym trybie życia i sposobie zachowania się. Dzięki temu typowemu

podejściu, które charakteryzowało rasowego anatoma porównawczego, a którym był A. Jasiński, potrafił wykazać, że każdy odcinek mózgu jest charakterystycznie unaczyniony. Podkreślił, że różnice te polegają nie tylko na odmiennym rozmieszczeniu dużych naczyń krwionośnych, ale również na zróżnicowanym zagęszczeniu i różnym kształcie sieci naczyń włosowatych. Cały cykl prac nad strukturą i unaczynieniem mózgu ryb A. Jasiński podsumował w artykule przeglądowym zarówno w języku ojczystym jak również udostępnił go na forum międzynarodowym, publikując ten artykuł w języku angielskim.

W roku 1965 A. Jasiński otrzymał stypendium Międzynarodowego Kształcenia w Nowym Jorku, które umożliwiło mu wyjazd do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej do znakomitego laboratorium A. Gorbmana (Uniwersytet Waszyngtona, Seattle), który był światowej sławy neuroendokrynologiem porównawczym. Miejsce to było świetnie wybrane przez A. Jasińskiego i pozwoliło mu na wzbogacenie swojej wiedzy i opublikowanie kilku bardzo dobrych prac z dziedziny neuroendokrynologii. Wyjazd do Stanów, mimo otrzymania funduszków, nie przyszedł kandydatowi łatwo. Zezwolenia na wyjazd wydawali urzędnicy ówczesnego Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Starania o otrzymanie zezwolenia wiązały się z wielokrotnymi wyjazdami do Warszawy, w celu przekonania niższej rangi urzędników o konieczności kształcenia się wyższej kadry naukowej za granicą. Nie zawsze to pomagało, w wielu przypadkach kandydat był zwracany w ostatnim momencie. Byłem świadkiem rozmowy telefonicznej A. Jasińskiego, z ministerialnym urzędnikiem, który zwał wydanie paszportu do ostatniej chwili; rozmowa poskutkowała.

Po rocznym okresie pobytu w USA, który był bez wątpienia sukcesem, A. Jasiński przygotował rozprawę habilitacyjną opartą na pięciu pracach dotyczących neurosekrecji ryb. Sam przewód habilitacyjny, merytorycznie był bez zarzutu. Dorobek naukowy habilitanta był poważny, ale tzw. „czynnik ludzki”, opóźnił proces habilitacji tego wybitnego uczonego. Habilitację i stopień docenta uzyskał Andrzej Jasiński w roku 1971.

Problematyka naukowo-badawcza A. Jasińskiego obejmuje szereg działów morfologii kręgowców i nie ogranicza się jedynie do unaczynienia mózgu bezowodniowców. Jasiński zwrócił swoją uwagę na unikatowy narząd kręgowców, a występujący powszechnie u ryb, mianowicie na pęcherz pławny. W pełnym zestawieniu bibliograficznym prac A. Jasińskiego znajduje się szereg prac, które dotyczą budowy pęcherza pławnego i jego unaczynienia. Badania nad pęcherzem pławnym weszły w nowe stadium po wprowadzeniu do badań techniki mikroskopii elektronowej. Pomysłowo wykonane eksperymenty pozwoliły wyjaśnić niektóre procesy sekrecji i pochłaniania gazów przez gruczoł gazowy pęcherza. Na ten temat, razem z Wincentym Kilarским ogłosili 5 prac. Do ciekawych osiągnięć należy bez wątpienia zaliczyć opublikowane obserwacje na temat struktury kapilar w końcowym – oddechowym odcinku jelita piskorza (*Misgurnus fossilis*). W pracy tej Jasiński wykazał zadziwiające podobieństwo kapilar oddechowego odcinka jelita tej ryby do kapilar płucnych ssaków.

Do innych jego zainteresowań należy zaliczyć problem żyworodności ryb i rozwoju naczyń oddechowych na pęcherzyku żółtkowym zarodków ryb. W roku 1975 A. Jasiński otrzymał tytuł i nominację na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

W ostatnich latach życia A. Jasińskiego otwiera się dla niego nowa perspektywa badań układu krwionośnego, a to dzięki zakupieniu przez Pracownię Mikroskopu

Elektronowego, mikroskopu skaningowego oraz dzięki wprowadzeniu nowej metody wypełniania naczyń krwionośnych masami plastycznymi. Andrzej Jasiński natychmiast korzysta z nowych zdobyczy techniki i poszerza swoje badania nad naczyniami krwionośnymi. Stosowanie technik wypełniania naczyń krwionośnych pólplynnymi substancjami, które po chwili twardnieją, ma za sobą długą, bo liczącą aż 300 lat, historię. W celu prześledzenia przebiegu naczyń krwionośnych w organizmie wprowadzono do nich rozmaite substancje z roztopionym srebrem włącznie. W latach 1970 anatomowie zastosowali specjalny plastik – MerkoX, którym wypełniali naczynia krwionośne, a następnie doprowadzali ten monometr do polimeryzacji. Po strawieniu tkanki (korozja) pozostawał odlew nawet najdrobniejszych naczyń krwionośnych, na którym zachowała się struktura wyściółki śródbłonkowej naczyń. Tę można było obserwować jedynie przy użyciu mikroskopu skaningowego. Metodę korozyjną przywiózł z Holandii Adam Miodoński, który wspólnie z A. Jasińskim zapoczątkował badania nad naczyniami różnych kręgowców. Za znakomity zbiór prac dotyczący struktury naczyń krwionośnych obaj badacze otrzymali w 1980 roku prestiżową nagrodę II Wydziału PAN.

Z dużych opracowań, sumujących jego długoletnie obserwacje nad strukturą naczyń włosowatych, na szczególną uwagę zasługuje ponad stustronicowa monografia (1977) na temat naczyń włosowatych napisana wspólnie z W. Kilarskim. Monografia ta została poświęcona Zygmuntowi Grodzińskiemu w 80-lecie jego urodzin. To obszerne opracowanie jest ilustrowane licznymi fotografiami (28), które są oryginalnymi zdjęciami wykonanymi przez autorów. Dowodnie ilustrowane opisy zawarte w monografii zmieniały powszechnie przyjęty pogląd, że naczynia włosowate są zbudowane jednolicie. Dopiero zastosowanie mikroskopu elektronowego odsłoniło niespodziewaną różnorodność struktury naczyń włosowatych zaopatrujących w krew różne narządy.

Godną uwagi jest działalność profesora A. Jasińskiego w dziedzinie kształcenia młodzieży akademickiej, szkolnej i na polu popularyzacji wiedzy biologicznej. W tej dziedzinie dał się on poznać jako bardzo pracowity autor podręczników i świetny popularyzator. W jego dorobku znajduje się rozdział w książce pt. *Biologia XX wieku* (1971), opracował 350 haseł na temat morfologii kręgowców do *Leksykonu Biologicznego* (redaktorzy: Czesław Jura i Halina Krzanowska, 1992) i trzy obszernie rozdziały do podręcznika anatomii porównawczej (1976 i 1978). Będąc specjalistą w zakresie gruczołów dokrewnych, podał dokładny opis struktury tych narządów, które w dawniejszych opracowaniach były opisywane bardzo pobieżnie. Napisał dwa rozdziały do akademickiego podręcznika pt. *Anatomia i Embriologia Ryb* (1981) oraz wspólnie z W. Kilarskim, książkę pt. *Ultrastruktura komórki* (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1981, 1983). Na szczególną uwagę zasługuje opublikowanie przez A. Jasińskiego i W. Kilarskiego dużego monograficznego opracowania pt. *Atlas ultrastruktury komórek kręgowców* (1981). Wszystkie ilustracje w obu tych dziełach są wykonane przez autorów. Znana jest bardzo pomocna dla studentów biologii *Zootomia kręgowców* (1973). Jest to dzieło w pełni oryginalne, oparte na obserwacjach osobiście wykonywanych sekcji, ilustrowane rycinami przygotowanymi przez autora. Książka *Zootomia kręgowców* powstała po naszych wspólnych (WK) rozważaniach na temat poprawności rysunków i schematów prezentowanych, w niektórych podręcznikach anatomii porównawczej, a zwłaszcza po przeczytaniu pewnej

książki – *Zootomii kręgowców*, która zawierała tyle rażących błędów, że recenzja napisana przez A. Jasińskiego (28 stron!) zapobiegła na szczęście wznowieniu tego wydania. Pamiętam jak wspólnie analizowaliśmy różne – obcojęzyczne podręczniki anatomii i doszliśmy do przekonania, że one również zawierają błędy, które w wielu przypadkach są bezkrytycznie powielane przez następnych autorów. A. Jasiński postanowił zatem sam napisać poprawną *Zootomię* w oparciu o własnoręcznie wykonane sekcje. W tym celu przygotował preparaty z siedmiu przedstawicieli kręgowców: ryb (płoć, okoń), płazów (traszka grzebieniasta, żaba wodna), gadów (jaszczurka zwinka), ptaków (gołąb domowy) i ssaków (mysz laboratoryjna), powszechnie używanych przez studentów biologii, narysował osobiście preparaty i opisał je. Dzieło okazało się ze wszech miar udane i do dnia dzisiejszego służy prowadzącym zajęcia dydaktyczne oraz studentom. Dużą zasługą A. Jasińskiego było opracowanie części poświęconej zoologii kręgowców w szkolnym podręczniku *Zoologia dla klas licealnych* (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1975) dla ówczesnych klas trzecich liceów ogólnokształcących. Podręcznik ten zyskał duże uznanie i był wielokrotnie wydawany.

POPULARYZATOR WIEDZY BIOLOGICZNEJ, RECENZENT, NAUCZYCIEL

Jasiński nie pozostawał zamknięty w wysoko wyspecjalizowanej metodyce badawczej, ale rozumiał konieczność szerokiego kształcenia społeczeństwa, publikując artykuły popularnonaukowe na różne tematy biologiczne, głównie w popularnym czasopiśmie „Wszechświat”. Zamieszcza opisy na temat biologii rzadkich gatunków np. dziobaka (1980), zagadnienia żyworodności u ryb (1966), krążenia wrotnego w przysadce mózgowej (1963), zdolności słyszenia i wydawania dźwięków u ryb (1966). Píše artykuł na temat rozmiarów i proporcji ciała zwierząt (1968), o roli grzebienia ocznego ptaków (1969), o partenogenezie (1970) i wiele innych. Popularyzacja wiedzy biologicznej była dla Jasińskiego bardzo ważnym rozdziałem w jego działalności jako uczonego. Uważał, i nie bez słuszności, że dobrze wykształcone społeczeństwo musi mieć pewien zasób wiedzy przyrodniczej, która pomoże mu lepiej odbierać i rozumieć otaczające go środowisko. W tym celu przedstawia swoje artykuły również w wydawnictwach przeznaczonych dla nauczycieli – *Biologia w szkole*, np. artykuł pt. *Wiedzieć czy rozumieć* (1976) lub opracowanie o współczesnych poglądach na klasyfikację zwierząt (1977), o zwierzętach posługujących się narzędziami (1980). Profesor Jasiński był bardzo cenionym recenzentem podręczników, prac doktorskich i habilitacyjnych. Napisał ich ponad 60. O doniosłości jego badań mogą świadczyć liczne powoływania się na jego prace, szczególnie w opracowaniach książkowych i monograficznych. Wiadomo jest, że największym uznaniem dla osiągnięć każdego uczonego jest cytowanie jego prac w podręcznikach akademickich lub w dużych monografiach. Na prace A. Jasińskiego powoływano się w wielu opracowaniach książkowych i monograficznych. Do nich, między innymi należą: *Text Book of Functional Histology* (Kaiser), *Perspective in Endocrinology* (Barrington and Jørgensen) w *Fish Physiology* (Hoar and Randall), *The Vertebrate Brain* (Pearson and Pearson) i *Biology of Brain* (Watson).

Profesor Andrzej Jasiński odbywał liczne podróże zagraniczne, głównie do poważnych ośrodków naukowych w Seattle (USA), Holandii, Indii i Włoch, uczestnicząc

tam w Międzynarodowych Kongresach poświęconych problemom neurosekrecji i endokrynologii, bądź pracując w zagranicznych ośrodkach naukowych. Był zawsze czynnym uczestnikiem licznych konferencji krajowych, których liczbę nie sposób w tym miejscu wymienić.

Profesor był aktywnym członkiem dwóch polskich towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika i Polskiego Towarzystwa Zoologicznego oraz trzech towarzystw zagranicznych European Cell Biology Organization, Organizing Committee for International Symposia on Comparative Endocrinology i European Society for Comparative Endocrinology.

DYDAKTYK I ADMINISTRATOR

Podczas swojej dwudziestoletniej pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim, głównie w Zakładzie Anatomii Porównawczej, Andrzej Jasiński przeszedł przez wszystkie szczeble kariery zawodowej od asystenta poczynając a na profesorze kończąc. Był znakomitym dydaktykiem. Jego doświadczenie jako nauczyciela akademickiego kumulowało się dzięki prowadzeniu zajęć o rozmaitym charakterze: ćwiczenia, seminaria i wykłady o rozmaitej problematyce. Te szczególnie lubił i przygotowywał się do nich z zamilowaniem. Jego wykłady cieszyły się dużym powodzeniem u studentów. Był do nich zawsze merytorycznie i heurystycznie bardzo starannie przygotowany. Wykłady A. Jasińskiego były zawsze jasne i logiczne; ponadto ilustrowane bardzo dobrymi schematami, rysunkami i fotografiami, które sam przygotowywał. Przez długie lata swojej pracy nie miał asystenta technicznego i wszystko wykonywał sam.

Jak spojrzeć na cały dorobek naukowy, dydaktyczny i popularyzatorski, to należy podkreślić, że został on osiągnięty dzięki niezwyklej pracowitości A. Jasińskiego, jego dużej samodyscyplinie i wielkiemu zamilowaniu do nauki. Nie stronił od wzięcia na siebie licznych odpowiedzialności np. za losy Instytutu Zoologii. Będąc już człowiekiem poważnie chorym nie waha się podjąć funkcji wicedyrektora, a później dyrektora Instytutu. Jeszcze przedtem pełnił funkcje sekretarza, a później wiceprzewodniczącego Komitetu Zoologii PAN, był również Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego miesięcznika „Biologia w Szkole”, członkiem Zespołu Programowego Biologii z Higieną przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania, członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma *Acta Biologica Cracoviensia* i członkiem Komisji Biologicznej Komitetu Badań Morza, członkiem Podkomisji Nauk Zoologicznych przygotowujących II Kongres Nauki Polskiej. Brał również czynny udział w życiu społecznym i politycznym Kraju, a w ostatnich latach, mimo nasilającej się choroby, nie przerwał swojej działalności tak naukowej, jak i organizacyjnej.

Po zanalizowaniu całego dorobku twórczego i wszelkiego rodzaju działalności nie ulega wątpliwości, że profesor Andrzej Jasiński był wybitnym uczonym, o wielkim temperamencie twórczym i o wysokim poczuciu obowiązku w stosunku do nauki i społeczeństwa. Jego zasługi nie zostały jednak tak ocenione jak na to zasługiwał.

Profesor Andrzej Jasiński został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem Edukacji Narodowej. Otrzymywał również liczne nagrody

np. I i II stopnia Ministerstwa Edukacji Narodowej, Wydziału PAN (1970) oraz nagrody rektorskie (1959, 1978).

NAJWAŻNIEJSZE PUBLIKACJE

- Structure and vascularization of the pituitary body of Teleost, part I: The eel (*Anguilla anguilla* L.),* "Acta Biologica Cracoviensia" 1961, nr 4, s. 79-88.
- Structure and vascularization of the pituitary body of Teleost, part II: The rainbow-trout (*Salmo irideus* Gibb.), perch-pike (*Lucioperca lucioperca* L.), burbot (*Lota lota* L.) and pond-loach (*Misgurnus fossilis* L.).* "Acta Biologica Cracoviensia" 1962, nr 5, s. 67-93.
- Structure and vascularization of the pituitary body of *Acipenser stellatus* Pallas,* "Acta Biologica Cracoviensia" 1964, nr 7, s. 127-132.
- The vascularization of the air bladder in fishes, part II: Sierruga (*Acipenser stellatus* Pallas), grayling (*Thymallus thymallus* L.) pike (*Esox lucius* L.), and umbra (*Umbra krameri* Walbaum),* "Acta Biologica Cracoviensia" 1965, nr 8, s. 199-210.
- Jasiński A., Gorbman A., Hara T. J., *Rate of movement and redistribution of stainable neurosecretory granules in hypothalamoc neurons,* "Science" 1966, nr 154, s. 776-778.
- Vascularization of the hypophyseal region in lower vertebrates (cyclostomes and fishes),* "General and Comparative Endocrinology Supplement" 1969, nr 2, s. 510-521.
- Hypothalamic neurosecretion in the bat, *Myotis myotis* Borkhausen, during the period of hibernation and activity,* eds. W. Bargmann and B. Scharer, Berlin-Heidelberg-New York 1970, p. 301-309.
- Jasiński A., Kilarski W., *Capillaries in the rete mirabile and in the gas gland of the bladder in fishes, *Percu fluviatilis* L. and *Misgurnus fossilis* L.,* "Acta anatomica" 1971, nr 78, s. 210-223.
- Jasiński A., *Air-blood barrier in the respiratory intestine of the pond-loach, *Misgurnus fossilis* L. An ultrastructural study,* "Acta anatomica" 1973, nr 83, s. 376-393.
- Jasiński A., Miodoński A., *Blood vessels in the tongue of the kitten: scanning electron microscopy of microcorrosion casts.,* "Anat. Embryol." 1979, nr 155, s. 347-353.

MONOGRAFIE I KSIĄŻKI

- Jasiński A., *Zootomia kręgowców,* Warszawa 1973.
- Jasiński A., Kilarski W., *Ultrastruktura naczyń włosowatych kręgowców morfologiczne podstawy mikrokrążenia i przepuszczalności,* Warszawa 1976, s. 3, 4, 393-503.
- Jasiński A., Kilarski W., *Atlas ultrastruktury komórek kręgowców,* Warszawa 1981, 1984.
- Jasiński A., Kilarski W., *Ultrastruktura komórki,* Warszawa 1981, 1987.

BIBLIOGRAFIA

- Kilariski W., *Prof. dr hab. Andrzej Jasiński*, „Biologia w Szkole” 1981, nr 1, s. 3-4.
Szarski H., *Andrzej Jasiński*, „Przegląd Zoologiczny” 1981, R. XXV, s. 165-171.
Szarski H., *Profesor Andrzej Jasiński*, „Folia Biologica” 1982, nr 30, s. 1.

Wincenty Kilariski